

SPOMINSKI UTRINKI NA SREČEVANJA S PROFESORJEVO ŽIVO IN VSESTRANSKO USTVARJALNOSTJO

Dolžan ni samó, kar veléva mu stan,
kar móre, tó móž je storiti dolžán!
(S. Gregorčič)

»... bil je vrlo zabaven pripovedovalec, poln šale in naravnega humorja, zavoljo katerega je bil pred nekimi leti ljubljenek krasnega spola v salonu.« (*Slovenski glasnik* 1862: 68.)¹

Nekako v duhu tega opisa, ki ga je *Slovenski glasnik* namenil Velentinu Zarniku, smo se o mladem profesorju v 70. letih prejšnjega stoletja pogovarjale njegove tedanje študentke. Nismo se z njim srečevale v salonih, ampak v predavalnicah in ga hitro sprejele kot razgledanega, duhovitega in komunikativnega predavatelja, navdušenega nad družbeno-kulturnim razcvetom slovenskega vitalnega meščanstva v drugi polovici 19. stoletja, posebno pa nad pripovedno prozo, ki je »mimo Prešerna najbolj osupljiv in bleščeč pojav slovenske književnosti tistega časa.« (Kmecl 1975: 9). Predavanja je pogosto popestril s kakšnim citatom is *Kmetijskih in rokodelnskih novic*, nam arhaičnim in smešnim, kar se je kazalo že v naslovih teh slikovitih pripovednih drobcev: *Po čem se pijanec pozna*, (Kmecl 1975: 40), *Skušnja je učila* (Kmecl 1975: 43), *Baba natepe moža* (Kmecl 1975: 44) ... Tako je profesor resne in temeljite interpretacije besedil od Ciglerja prek vajecev, Jurčiča in Levstika, feljtona in prvih kriminalk ilustriral nastanke umetniške pripovedne proze in njihov čas.

¹ Kmecl, Matjaž, 1975: *Od pridige do kriminalke*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Njegove knjige s tovrstnimi primeri, med njimi zlasti za nas obvezna *Mala literarna teorija* (1976) so bile zato tudi zanimivo in zapomnljivo študijsko gradivo, meni kot kasnejši didaktičarki pa zgled, kako pri učiteljevanju popestriti resnobna literarnozgodovinska dejstva.

Rada sem hodila na njegove seminarje, kjer nas je spodbujal k debatam in razkrival svoj sproščen in suveren odnos do literature nasploh. Nobenih zadržkov ni imel pri omenjanju tedaj nezaželenega Balantiča ali pri razlagah krščanske simbolike v literaturi (tedaj smo bili o tem manj poučeni kot dandanes). To je bila tudi spodbuda, da sem v »svinčenih sedemdesetih« za diplomsko nalogo izbrala primerjavo Kocbekovih novel *Strah in pogum* in Vercorsove zbirke *Oči in svetlonba*, saj me je zanimal eksistencialni položaj izstopajočega posameznika v izostrenih zgodovinskih okoliščinah. Spominjam se, da sem si desetko prislužila šele po branju v treh etapah in podrobnem razpravljanju v seminarju.

Še posebej zabavno je bilo v profesorjevi prisotnosti študentsko družabno življenje, predvsem ekskurzije in brucovanja. Spomnim se pohoda od Litije do Čateža v 80. letih, kjer sem bila enkrat za trikrat, saj kasneje vtisov s tedanje poti nisem želela pokvariti! Pod profesorjevim vodstvom smo na tisti (k sreči) sončni dan nekajkrat zgrešili pot, se prebijali čez drn in strn, pa čez čas le dosegli planjavo, na kateri se je bilo obvezno igrati *kdo se boji črnega moža*. Spomnim se, da sem upehana potožila kolegicam, da še na nobeno martinovo nisem bila tako žejna. Tudi gostilna v Čatežu sprva ni obetala kakih potešitev naše lakote in žeje, češ da nimajo pripravljene toliko hrane! A so se lastniki čez čas udobrovoljili, zasukali, postregli zelje in klobase, predvsem pa obilne količine cvička. Siti želodci in razgrete glave so nas spodbudile k petju in glasnemu smehu. Predvsem smo se nakrohotali ob šalah, ki jih je profesor Kmecl stresal kot iz rokava! Ko je napočil čas za pot proti dobro uro oddaljeni postaji, nas je ena od študentk povabila še v bližnjo očetovo zidanico in predlog smo vsi navdušeno sprejeli. Le profesor Kmecl ne, tako da se je sam odpravil proti popoldanskemu vlaku. Mi pa smo med tem žejo pogasili še s kozarčkom ali dvema v prijazni zidanici in nato po mesečini prešerne volje odkorakali proti večernemu vlaku. A – dospevši na postajo v Veliki Loki, smo v čakalnici ugledali osamljeno postavo - profesorja Kmecla! Zamudil je popoldanski vlak, zato je moral spokorniško v žejni osami pričakati naslednjega, obkoljen z našim privoščljivim smehim in številnimi opazkami.

Kasneje, v 80. letih, pa smo profesorja čedalje večkrat kot za katedrom poslušali in brali v medijih kot funkcionarja v pomembnih družbenih vlogah – kot dekan Filozofske fakultete, predsednika Jezikovnega rabsodišča, ministra za kulturo, člana predsedstva RS. V Derendingenu, ki smo ga slovenisti obiskali na obletnico Trubarjevega rojstva, je po besedah tamkajšnjega pastorje sodil med »visokokaratne« goste, oziroma, kot zapiše Marko Juvan, je postal »eden od znamenitejših Slovencev 80. let« (Juvan 1995: 111).² Pač zato, ker je svojo ustvarjalnost prepričano in prepričljivo razdajal za spodbujanje narodnega poguma in samozavesti s

² Juvan, Marko, 1995: Šest polnih desetletij Matjaža Kmecla. *Jezik in slovstvo* 40/3–4. 111–114.

pisano publicistično besedo in z bleščečimi govornimi nastopi, s katerimi je prav tako kakor po njihovem sedanjem mnenju najhrabrejši »osamosvojitelji« tlakoval pot v neodvisnost Slovenije.

A tudi profesorjeva besedna ustvarjalnost med osamosvajanjem in po njem ni usahnila, ne strokovna ne umetniška. Z zanimanjem sem si ogledovala monodrame o znamenjih Slovincih, npr. *Levstikovo smrt* z Binetom Matohom, igro *Andrej Smole – znameniti Slovenec* s Tonetom Gogalo, pa dramo po celjskih motivih *Friiderik z Veroniko ali danes grofje celjski in nikoli več* z Daretom Ulago ali filmsko nadaljevanko *Poet* o Prešernu ..., brala biografske predstavitve Jurčiča, Levstika, Kajuha ... ali *Kratko kulturno zgodovino Slovencev* pa *Slovenska postna premišljevanja* in še marsikaj.

Tesneje sem s profesorjem sodelovala po študijskem obdobju spet v 90. letih pri pripravi kurikularne preнове, prve šolske reforme v samostojni Sloveniji. Takrat je bil odgovoren za usklajevanje vseh področnih komisij, ki smo pripravljale učne načrte za pouk slovenščine. Z velikim zaupanjem v možnost sodobnejšega in bolj zanimivega pouka, ki naj ga razbremeni »poznanstvenja« in suhoparne faktografije,³ je podpiral nas, tedaj majše strokovnjake, ki smo delali zavzeto in ne vedno popolnoma usklajeno. Ob takih priložnostih je znal pomiriti razgrete debate in zastranjujoče predloge s svojo strpno avtoriteto.

Po izteku političnega mandata v predsedstvu RS se je prof. Kmecl umaknil iz dnevne politike. Javno svoje politične upokojitve sicer ni eksplicitno komentiral, med vrsticami in pri nekaterih akcijah, ki se jih je vseeno še udeleževal, pa je bilo mogoče zaznati, da je nad potmi, ki jih ubirajo nove generacije slovenskih politikov, nezadovoljen in se v njih ne najde več. Posvetil se je, in o tem tudi pisal, popolnoma drugačnemu početju, kot je hrupna in v dialog zaupajočemu humanistu neprijazna politika – žlahtnenju vrtnic. Tudi tu je njegovo delo, zdaj v tišini in s hvaležnimi živimi bitji, obrodilo sad – kot pri vsej živopisni paleti ustvarjalnih dejavnosti, ki se jim je posvečal in jih s požrtvovalnostjo, prepričljivostjo in dobronamernostjo tudi izpeljal.

Prof. Kmecl, s spoštovanjem do vaše polihistorske širine, ki ste jo prepričljivo in požrtvovalno vtkali v mnoge svoje dejavnosti, kot »mož je storiti dolžan«, vam voščim še naprej bister um in neutrudno vitalnost, kljub vsem spremljajočim tegobam. In vam kot kandidatu za stotko želim, da se čez deset let spet srečamo ob kakšnem priložnostnem zapisu!

³ Kmecl, Matjaž, 1995/96: Uvod k prvemu javnemu poročilu o delu skupine za prenovo pouka slovenščine. *Jezik in slovnost* 41/1–2. 3–4.